

dr Piotr Szczukiewicz
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

17.03.2021

Recenzja raportu

autorstwa: dra Szymona Grzelaka i mgr Doroty Żyro,

pt.: „*Jak wspierać uczniów po roku pandemii.*

***Wyzwania i rekomendacje dla wychowania, profilaktyki i zdrowia psychicznego*”**

Przedstawiony do recenzji raport został wykonany w ramach zadania realizowanego przez Instytut Profilaktyki Zintegrowanej na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki. Raport jest oparty na wynikach badań, przeprowadzonych wśród uczniów, rodziców i nauczycieli w okresie od kwietnia 2020 do stycznia 2021.

Raport składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwszą część stanowi *Uzasadnienie potrzeby działań wychowawczych, profilaktycznych i wspierających kondycję psychiczną uczniów w okresie epidemii Covid-19*. Druga część zawiera *Rekomendacje dla systemu edukacji, dotyczące obszaru wychowania, profilaktyki i zdrowia psychicznego, opracowane pod kątem sytuacji w roku po wybuchu epidemii COVID-19*. Zasadnicze części raportu poprzedzone są wprowadzeniem, które zawiera określenie głównego celu prac prowadzonych nad raportem, opis ram teoretycznych w jakich poruszają się autorzy raportu oraz streszczenie najważniejszych wniosków i rekomendacji. Raport zawiera także załączniki zawierające głównie prezentacje badań i ewaluację programów profilaktycznych oraz charakterystykę potrzeb dzieci i młodzieży z grup ryzyka w okresie epidemii.

Lektura raportu pozwala stwierdzić, że pierwsza część publikacji rzeczywiście wystarczająco uzasadnia potrzebę wspierania kondycji psychicznej uczniów – przede wszystkim prezentując wyniki badań, które odzwierciedlają funkcjonowanie psychiczne dzieci i młodzieży w czasie pandemii. Zawiera także dane, które obrazują sytuację osób bezpośrednio odpowiedzialnych

za udzielanie wsparcia psychicznego uczniom – rodziców i pracowników pedagogicznych. Należy podkreślić, że zaprezentowane badania nie mają charakteru incydentalnego, ale dotyczą różnych okresów pandemii i pozwalają ocenić zmiany i dynamikę procesów wpływających na kondycję uczniów. Badania dostarczają argumentów za tym, że istnieje bardzo wyraźny związek pomiędzy słabą kondycją psychiczną uczniów a problemami doświadczanymi w związku z nauką zdalną. Autorom raportu udało się także w badaniach znaleźć zależności istotne dla zdrowia społecznego, które wskazują, że uczniowie, którzy mają dobre samopoczucie w pełni przestrzegają większej ilości zasad sanitarnych, a uczniowie o gorszej kondycji psychicznej nie w pełni przestrzegają lub nie przestrzegają tych zasad.

Badania zawarte w raporcie dostarczają także dowodów potwierdzających znaczenie wsparcia rodziców i nauczycieli dla kondycji psychicznej w czasie pandemii. Na uwagę zasługuje zwłaszcza fakt, uczniowie, którzy otrzymują wsparcie rodziców w postaci rozmów, mają wyraźnie lepszą kondycję psychiczną i są mniej przygnębieni. Rodzice są także najczęstszym źródłem wsparcia w nauce zdalnej (przed rówieśnikami i nauczycielami). Rezultaty badań wskazują na duże znaczenie atmosfery życzliwości i wzajemnej pomocy w domu, szkole i w relacjach w środowisku szkolnym. Zaprezentowane wyniki badań pokazują jednak, że najważniejsze grupy osób odpowiedzialnych za wychowanie i wspieranie dzieci i młodzieży, czyli rodzice i nauczyciele, doświadczają w okresie pandemii trudności w radzeniu sobie z własnymi zadaniami i rolami życiowymi.

Za bardzo cenne należy uznać zaprezentowanie badań dotyczących roli wychowawców i znaczenia lekcji wychowawczych w czasie epidemii oraz dostarczających dowodów, że istnieją programy profilaktyczne, i to prowadzone online, które skutecznie wzmacniają kondycję psychiczną uczniów w czasie epidemii COVID-19. Wyniki badań pozwalają w pełni zgodzić się z autorami raportu, którzy dostrzegają sens podejmowania działań profilaktycznych online, jeśli bazują one na doświadczonej kadrze profilaktyków, a treści i metodyka programów są dostosowane do aktualnych realiów i oparte na współczesnej wiedzy o skuteczności oddziaływań profilaktycznych.

Część druga raportu to wartościowy materiał ukazujący praktyczne implikacje badań analizowanych w części pierwszej. Wnioski, które autorzy wyciągają z analiz i porównań zostają

przeformułowane w konkretne rekomendacje dla systemu oświaty. Co ważne, rekomendacje są bezpośrednio związane z danymi uzyskanymi w badaniach ankietowych i sondażowych i ich treść racjonalnie wynika z pierwszej części raportu. Autorzy przede wszystkim zwracają uwagę na konieczność objęcia troską i wsparciem psychicznym nie tylko tych uczniów, którzy znajdują się w bardzo złej kondycji psychicznej, ale całą populację dzieci i młodzieży. Nie poprzestają jednak tylko na stwierdzeniu takiej konieczności, ale formułują rekomendacje o charakterze aplikacyjnym, które wskazują na możliwe postępowanie i użyteczne narzędzia prowadzące do głównego celu.

Raport zwraca uwagę na zagrożenie jakim jest realna możliwość zapaści systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej wobec dalszego pogarszania się kondycji psychicznej uczniów i stąd część rekomendacji koncentruje się na zaproponowaniu adekwatnych (do obecnego kryzysu) środków zaradczych. Na uwagę zasługuje tu zwłaszcza propozycja intensyfikacji działań w II semestrze obecnego roku szkolnego oraz w I semestrze nadchodzącego roku. Autorzy przekonująco uzasadniają konieczność masywnej dawki działań profilaktyczno-wychowawczych skupionych właśnie na tym okresie pracy szkolnej. Jednocześnie rekomendacje wskazują na rozwiązania długoterminowe, które mają znaczenie ogólnosystemowe i mogą trwale poprawiać warunki w jakich funkcjonują uczniowie w szkołach i placówkach oświatowych. Do takich należy propozycja odbudowy etosu wychowawcy i odwrócenia proporcji sił i środków wydatkowanych w systemie edukacji na nauczanie, które jest przewartościowane i wychowanie, które jest niedowartościowane.

Recenzowany raport zasługuje w pełni na docenienie także ze względu na unikalne wykorzystanie wiedzy naukowej i działań badawczych oraz doświadczenia praktyków bezpośrednio zaangażowanych w edukację, wychowanie i profilaktykę. Dotyczy to zarówno wymienionych na wstępie autorów: dra Szymona Grzelaka i mgr Doroty Żyro, ale także ich współpracowników, którzy stanowili zespół badawczo-analityczny: dr Ewa Siellawa-Kolbowska, mgr Agata Balcerzak, dr Krzysztof Szwarek, mgr Marcin Łuczka, dr Szymon Czarnik.

Raport stanowi materiał spójny i całościowy, a jednocześnie nowatorski – dokonujący analiz w obszarze, w którym brak jest prekursorów. Jak każde opracowanie, które ma charakter wieloaspektowy, raport ma także obszary, które można byłoby rozwinąć lub udoskonalić. Nie ma w raporcie pogłębienia problematyki wsparcia medycznego, a zwłaszcza psychiatrycznego, wobec

uczniów w najgorszej kondycji psychicznej. Jednak autorzy zdają sobie sprawę z tego ograniczenia i wskazują, że wyzwanie, jakie zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży stanowi dla służby zdrowia przekracza ramy raportu skierowanego do Ministerstwa Edukacji i Nauki. Raport nie analizuje też zróżnicowania sytuacji trudnych pojawiających się w czasie nauki zdalnej i możliwości reakcji na nie, zwłaszcza młodzieży z grup ryzyka. Jest to jednak zrozumiałe, jeżeli wnioski i rekomendacje mają charakter syntezy i odnoszą się do całości problematyki. Opis zindywidualizowanych reakcji i analiza casusów służy innym celom, niż zakładany w raporcie. Autorzy zadbali jednak, aby odnieść się do potencjalnego zróżnicowania reakcji na kryzys związany z pandemią i zamieścili analizę potrzeb dzieci i młodzieży z grup ryzyka.

Reasumując, analiza wyników badań przedstawionych w raporcie, dokonana przez autorów, przekonująco uzasadnia główne wnioski sformułowane w raporcie. A zwłaszcza, że w czasie pandemii stopniowo pogarsza się kondycja psychiczna uczniów, ale że najważniejszym czynnikiem chroniącym zdrowie psychiczne uczniów jest jakość i dostępność sieci wsparcia czyli odpowiednich relacji z rodziną, rówieśnikami, nauczycielami i wychowawcami oraz specjalistami udzielającymi pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Rekomendacje, które formułują autorzy w odniesieniu do licznych wniosków mają duży walor praktyczny, gdyż wskazują środki jakie mogą być zastosowane w systemie oświaty, aby przezwyciężyć zagrożenia związane z pogarszaniem się kondycji psychicznej uczniów.

W świetle powyższych uwag przedstawiony raport stanowi opracowanie niezwykle wartościowe, zarówno w płaszczyźnie badawczej i analitycznej, jak też praktycznej i rekomendacyjnej. Co ważne, obie płaszczyzny raportu są spójne, co podnosi wartość sformułowanych implikacji, wniosków i rekomendacji. Raport może stanowić bardzo cenny materiał dla osób odpowiedzialnych za zdrowie psychiczne i prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży, zarówno na poziomie centralnym, jak też samorządowym. Dlatego warto upowszechnić treści raportu także innym odbiorcom, niż MEiN.

